

системи законодавства та в цілому системи нормативних правових актів, у тому числі за посередництвом сучасної кодифікації, зміцнення справедливого і незалежного ні від кого правосуддя, створення сучасної нормативно-правової основи стабільного інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Копиленко О. Л. Україна-Німеччина: погляд на законодавство, шляхи його вдосконалення та зближення в рамках європейського права. *Україна – Німеччина: розвиток законодавства в рамках європейського права* : матер. укр.-нім. правового семінару (м. Київ, 21–22 верес. 2005 р.). Київ, 2005. С. 12–14.
2. Тодика Ю. М. Функції Конституції України та їх загальна характеристика. *Вісник Академії правових наук України*. 1997. №1. С. 20.
3. Бехруз Х. Праворозуміння, розуміння права і правова система. *Право України*. 2010. № 4. С. 143–147.
4. Кафтя А. А. Правова система України в умовах інформатизації: напрями трансформації. *Імперативи розвитку цивілізації*. 2015. № 2. С. 120–122.
5. Мурашин О. Проблема ідентичності національних правових систем в умовах глобалізації: теоретико-методологічний аспект. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2 (73). С. 44–51.

*Гуменюк Марина Миколаївна,
курсант навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Харченко Наталія Петрівна,
старший викладач кафедри
теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ПРАВОВІ ПРЕЗУМПЦІЇ, ПРАВОВІ ПРЕЮДИЦІЇ, ПРАВОВІ АКСІОМИ ТА ПРАВОВІ ФІКЦІЇ: АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Нині у законодавстві та правовій доктрині можемо спостерігати докорінні реформаційні процеси, які, безумовно, пов'язані з процесом формування громадянського суспільства та правової держави, що, у свою чергу, передбачає суттєве оновлення правових поглядів на всі галузі права, а також на теорію права в цілому. Уже досить тривалий час в науковій доктрині можемо спостерігати процес переходу від державоцентристської теорії до людиноцентристської, трансформації держави на «сервісно-обслуговуючу», де на перше місце

виноситься особа з її правами та законними інтересами, а роль держави в особі її органів полягає в тому, щоб забезпечити повну та всебічну реалізацію зазначених прав і свобод. У цьому контексті актуальними є такі питання як: правові презумпції, преюдиції, фікції та аксіоми. Саме глибокі реформаційні процеси, пов'язані з оновленням застарілих радянських поглядів на сутність права, у тому числі і його складових, вимагають постійного дослідження та перегляду усталених наукових поглядів.

Безліч спірних питань виникає при розмежуванні фікції та презумпції. Презумпцію в цілому розуміють як положення, виведене зі звичайного ходу речей, як філософсько-логічну категорію, яка є узагальненням індуктивного характеру, узагальнюючу зв'язку, подібні явища, з яких робиться висновок-припущення про існування чого-небудь, будь-якого факту при певній типовій ситуації. У літературі зазначається, що презумпції будуються на емпіричних висновках про повторюваних у певній послідовності якісь явищах, тобто вони є приблизними узагальненнями, що допускають виключення; емпіричні висновки будуються на ступені ймовірності [1, с. 230].

Відмінність презумпцій від правових фікцій слід проводити по ролі і функцій, виконуваних цими досить схожими явищами. У деяких випадках функції і завдання фікцій перетинаються із завданнями та функціями презумпцій. Функцію подолання невизначеності виконують фактично неспростовні припущення, але ця функція не є для них основною, на відміну від фікцій [2, с. 59].

Фікції та презумпції мають різне значення щодо процесу доказування. Якщо презюмування, по суті, являє собою пізнавальний прийом, то фікції до процесу пізнання не мають рішуче ніякого відношення. Фікція може використовуватися в процесі доказування по юридичній справі лише як формальний доказ. Можна відзначити ту особливість, що переважна більшість презумпцій концентрується в процесуальних галузях права, а фікції найчастіше містяться в матеріальних нормах. Це стверджує О.В. Уляновська: «...фікція може використовуватися в процесі юридичної справи тільки як формальний доказ. Переважна більшість презумпцій концентруються в процесуальних галузях права, а фікції частіше містяться в матеріальному праві» [3, с. 13].

Те, що у презумпцій та фікцій дуже багато спільного – це безсумнівно. Це штучні явища, вони відіграють значну роль у процесі нормотворення і правозастосування. Однак, у разі презумпції, ми маємо справу з припущеннями, причому припущеннями вірогідними, які завжди можуть бути спростовані. Фікції вони виражені імперативно, тоді як презумпції можуть бути як імперативними, так і диспозитивними.

Для більш змістовного розуміння правової природи презумпцій не слід їх ототожнювати з правовими аксіомами. Правові аксіоми визначаються як самоочевидні істини, що не вимагають доказів. Їх значення в тому, що вони відображають вже встановлені і достовірні знання. Це найпростіші юридичні судження емпіричного рівня, що склалися в результаті багатовікового досвіду соціальних відносин та взаємодії людини з навколишнім середовищем. Види аксіом: 1) ідеї правосвідомості – правопорушення передбачає покарання; 2)

аксіоми юридичної науки – ніхто не може бути суддею у своїй справі; що не заборонено і не суперечить принципам права – дозволено; 3) аксіоми – окремі принципи права – взаємозв'язок прав і обов'язків; 4) аксіоми – конкретні норми права – тягар доведення лежить на позивачі; 5) аксіоми – загальновизнані норми права і моралі – ніхто не зобов'язує давати свідчення проти себе і близьких. Майже для всіх галузей права характерні аксіоми правової науки – «всі є рівними перед законом незалежно від статі, раси, статусу, походження» та фікція про дотримання всіма учасниками правовідносин вимог закону [4, с. 90].

Поряд із правовою презумпцією та аксіомою існує ще одна правова категорія, яка має схожу ознаки та процес утворення. Це преюдиція – виключення заперечуваності юридичної вірогідності одного разу доведеного факту. Якщо суд або інший юрисдикційний орган вже встановив певні факти (після їх перевірки і оцінки) і закріпив це у відповідному документі, то вони визнаються преюдиціальними – такими, що при новому розгляді справи вважаються встановленими, істинними, такими, що не потребують нового доведення. Правова презумпція, як правове припущення, має законодавче закріплення, що свідчить про юридичну чинність розглянутої категорії. З погляду логічної природи утворення преюдиція й презумпція мають індуктивний метод становлення.

Отже, можна стверджувати, що для більш змістовного розуміння категорії «правова презумпція» необхідно порівнювати її з тотожними за призначенням, походженням та правовою природою категоріями «правова преюдиція», «правова фікція» та «правова аксіома». Наведені правові категорії мають спорідненість за певними ознаками, проте вони різняться за цілою низкою ознак, а саме: за особливостями процесу пізнання, за сферою застосування, за ступенем ймовірності, за необхідністю доведення та ін.

Список використаних джерел

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. вид. 4-те, допов. і перероб. К. : Правова єдність : Алерта. 2014. 524 с.
2. Романчук Т. Презумпція конституційності та презумпція законності актів Президента України. *Юридичний журнал*. 2008. № 10. С. 112–116.
3. Уляновська О. В. Фікції в правовій системі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2010. 20 с.
4. Павліченко О. В. Юридична презумпція, юридична преюдиція та юридична фікція: співвідношення понять. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2010. Вип. 50. С. 88–93.

